

طراحی خانه اصناف کرمان با رویکرد تعاملات اجتماعی

مؤلف:

رامین جعفری

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۰

نام کتاب: طراحی خانه اصناف کرمان با رویکرد تعاملات اجتماعی

مؤلف: رامین جعفری

ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)

صفحه آرایشی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰

چاپ: مدیران

قیمت: ۳۷۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۶۶۹-۸

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

تقدیم بہ:

مقدس ترین واژہ مادر لغت نامہ دلم، مادر مہربانم کہ زندگیم را دیون مہر و عطاوفت آن می دانم.

پدر، مہربانی مشق، بردبار و حامی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹.....	پیشگفتار.....
۱۱.....	فصل اول.....
۱۱.....	مقدمه.....
۲۳.....	تعاریف.....
۲۵.....	فضاهای اجتماع پذیر و اجتماع گریز.....
۲۷.....	فصل دوم.....
۲۷.....	مقدمه.....
۲۹.....	اتحادیه صنفی.....
۳۰.....	مجمع امور صنفی.....
۳۰.....	شورای مرکزی اصناف.....
۳۱.....	اتاق اصناف:.....
۳۱.....	کمیسیون نظارت.....
۳۱.....	عملکرد اصناف در جامعه کنونی.....
۳۳.....	تاریخچه.....
۳۵.....	اصناف در دوران صفوی.....

۳۷	اصناف در قرون اخیر
۴۲	کارکرد اجتماعی - مذهبی اصناف
۴۴	تاریخچه سند یكاهای صنفی
۴۵	اهمیت واحدهای صنفی در کشور
۴۶	نگاهی به نقش اصناف و سازمانهای صنفی در جامعه
۴۹	نقش سازمانها و تشكلهای صنفی در توسعه
۵۰	چگونگی اجرای توسعه اجتماعی
۵۱	سازمانها و تشكلهای صنفی
۵۲	تعاملات اجتماعی
۵۳	جایگاه تعاملات اجتماعی
۵۵	ویژگیهای محیط های ساخته شده و قابلیت تعامل اجتماعی
۵۵	عوامل ایجاد تعامل اجتماعی در دفاتر اداری
۵۷	فاکتورهای مؤثر بر تعاملات اجتماعی
۶۲	نقش فضاهای طراحی شده در برقراری تعاملات اجتماعی
۷۰	بررسی نمونه های موردی
۷۳	ساختمان جدید مجلس شورای اسلامی مجموعه بهارستان (نمونه مثبت)
۷۵	برج جهان نما، اصفهان نمونه منفی
۷۹	ساختمان هماهنگ با مورفولوژی زمین

۷۹	..... مهمانسرای حافظیه
۸۱	..... فصل سوم
۸۱	..... مقدمه
۸۳	..... شناخت اقلیم شهر کرمان
۸۳	..... اقلیم گرم و خشک
۸۶	..... تابش
۸۸	..... دما
۹۰	..... تابش آفتاب در حرارت داخلی
۹۰	..... رسانش
۹۰	..... همرفت
۹۱	..... تبخیر
۹۲	..... رطوبت نسبی
۹۲	..... تهویه مناسب اقلیم
۹۳	..... معیار ارزیابی شرایط تهویه در داخل ساختمان
۹۴	..... باد
۹۵	..... انتخاب مصالح متناسب با اقلیم
۹۵	..... انتخاب مصالح در مناطق گرم
۹۷	..... محاسبات تقسیمات فضا

۹۹	.....ضوابط و استانداردهای طراحی اداری
۱۰۴	.....مساحت سرانه
۱۰۴	.....سرانه مبنا
۱۰۵	.....گروه بندی فضاهای اداری
۱۳۳	.....فصل چهارم
۱۳۳	.....مقدمه
۱۳۳	.....موقعیت دقیق و ابعاد سایت
۱۳۵	.....تحلیل دسترسی ها به سایت
۱۳۶	.....کاربری زمین های اطراف
۱۳۷	.....وضعیت خورشید در سایت پروژه
۱۳۷	.....وضعیت دسترسی ها به سایت پروژه
۱۳۸	.....دیاگرام جانمایی در سایت
۱۳۸	.....کلیت طراحی
۱۴۱	.....منابع و مآخذ

پیشگفتار :

ایجاد و بازتولید فضاهای عمومی اجتماع پذیر به عنوان محل رخداد تعاملات اجتماعی در راستای خلق محیط های شهری پایدار، یکی از اهدافی است که در دهه های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به پراکندگی دفاتر اصناف در شهر کرمان تحقیق حاضر با موضوع طراحی خانه اصناف کرمان با رویکرد تعاملات اجتماعی جهت بررسی و شناخت رفتارها و تعاملات اجتماعی اصناف، تجزیه و تحلیل مشکلات و بازشناسی جنبه های ساختاری خانه اصناف و دستیابی به الگوی مرجع برای طراحی خانه های اصناف که می تواند در سطوح مختلف از کلان شهر ها تا شهرهای کوچک مورد استفاده قرار گیرد انجام شد. با توجه به مبانی نظری در مورد اتاق اصناف و رویکرد تعاملات اجتماعی و نیز شرایط اقلیمی شهر کرمان طراحی صورت گرفت که مردم شهر کرمان با داشتن فضایی یکپارچه و مناسب جهت رسیدگی به امور صنفی خود از آن استفاده کنند.

فصل اول

مقدمه

معماری یک هنر است معماران گاه بناهایی را با ایده‌های شخصی طراحی می‌کنند و حتی می‌سازند، ولی بیشتر ساختمان‌ها با توجه به نیازهای اجتماعی طراحی می‌شوند. معمولاً از معماران انتظار می‌رود که یک ساختمان مشخص را در یک مکان مشخص طراحی کنند. در روند ساخت یک ساختمان افراد زیادی درگیر می‌شوند؛ به مقدار زیادی سرمایه و منابع و به تخصص‌های دیگری به جز معمار نیاز است. همچنین قوانین و این نامه‌های ساختمانی تصمیم‌گیری‌های معمار را محدود می‌کند. در طراحی یک ساختمان معمار خواست جامعه، قوانین و درخواست‌های کارفرما بر تصمیم‌های او اثر می‌گذارند. اتفاقی مشابه نیز در مورد ظاهر و نمای ساختمان‌ها می‌افتد. حتی امروزه که از تجربه‌های جدید و ناآشنای ظاهری استقبال می‌شود، در بسیاری از شهرها به ویژه شهرهای تاریخی مقرراتی وجود دارد تا ساختمان‌های جدید در قالب شهری جا بیافتند و از یک زبان مشترک ظاهری پیروی کنند. در رابطه با موارد فوق باید خاطر نشان شود

که نمی توان به این جنبه ها به عنوان تمامی جنبه های مرتبط با معماری نگاه کرد بلکه بسته به ویژگی های هر پروژه ممکن است عوامل دیگری نیز از اهمیت بیشتری برخوردار شوند . به عنوان مثال باید اشاره کرد که ویژگی خاص این پروژه که همانا ارتباط با اصناف مختلف از جنبه های گوناگون می باشد از یکسو و از سوی دیگر ارتباط با مراجعینی که ممکن است مشکلاتی را با اصناف داشته باشند باعث شده که جنبه تعامل اجتماعی در این پروژه از اهمیت بسیار زیادتری نسبت به دیگر پروژه ها برخوردار شود . به همین دلیل رویکردی که به عنوان وجه تمایز و ویژگی اصلی این پروژه در نظر گرفته شده همانا رویکرد تعامل اجتماعی می باشد . حضور افراد در این فضاها منجر به اجتماع پذیری عمومی و عاملی در جهت موفقیت فضاست. حال آنکه مقیاسهای نزدیک به هم، نداشتن ویژگیها و معیارهای فضاهای عمومی موفق و عدم معیارهایی جهت اجتماع پذیری فضاها نباید منجر به خالی و رانده شدن فضا گردد.

در این رابطه باید خاطر نشان کرد که با توجه به جایگاه کار های اصناف مختلف و اثری که بر روی اقتصاد و فرهنگ هر شهری میگذارند داشتن پایگاه یا محل مناسبی برای رسیدگی به درخواست ها و قانون گذاری و اعمال و رسیدگی به شکایات و یا محلی مناسب برای دادن اطلاعات کافی و موثر به رهبران اصناف و زیر مجموعه های اصناف برای حصول حداکثر توان و کارایی لازم و ضروری است. نظر به اینکه اصناف از افراد مختلف با سطح تحصیلات و فرهنگ مختلفی است ساخته شده است داشتن

محلی که برای تمامی افراد با نیازهای متفاوت مطلوب و کارایی داشته باشد نیازمند بررسی و تحقیق و رسیدگی زیاد می باشد تا از هرگونه کوتاهی و کاستی جلوگیری شود (نیکبخت، ۱۳۸۸).

از این لحاظ شناسایی معیارهای ایجادکننده و ارتقادهنده اجتماع پذیری در این فضا ضروری است. به طور خلاصه میتوان ضرورت پرداختن به اجتماع پذیری در فضاهای عمومی را در مقوله های زیر بیان کرد :

ارتقاء تعاملات اجتماعی در میان مراجعین، ارتقاء حس حضور شهروندان در عرصه های اقتصاد شهری، تأمین نیازهای روانی و عاطفی کسبه و شهروندان، ارتقاء حس تعلق افراد به فضاها؛ تحکیم نقش فضای تعاملی و همفکری در مقیاسهای مختلف و جلوگیری از خاموشی و رانده شدن فضا (دهاکا^۱، ۲۰۰۹).

ایجاد و بازتولید فضاهای عمومی اجتماع پذیر به عنوان محل رخداد تعاملات اجتماعی در راستای خلق محیطهای شهری پایدار، یکی از اهدافی است که در دهه های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که به دلایل مختلف از جمله گرایش به زندگی ماشینی، حضور گسترده وسایل نقلیه و تغییر چهره شهر به واسطه چیرگی اتومبیل بر فضای شهری، افزایش سرعت جابهجایی، جداییگزینی مردم از

فضاهای عمومی، نادیده‌انگاری ارزشهای اجتماعی، فرهنگی و هویتی نهفته در فضاهای عمومی، بی توجهی به حفظ و ارتقای حیات جمعی در دهه های پیشین، برخی از این فضاها در مقیاسهای مختلف شهری اهمیت و نقش خود را از دست داده اند. این فضاها غالباً به نیاز انسان به عنوان یک موجود اجتماعی به درستی پاسخگو نبوده و مردم تنها به فضاهای شهری به عنوان مسیری برای گذر می نگرند. فضاهای عمومی به واسطه عدم حضور شهروندان به مرور زمان، بعد اجتماعی خود را از دست داده‌اند. در واقع این فضاها به جای آن که مردم را به مکث و حضور و برقراری مراودات اجتماعی دعوت کنند، به عبور تشویق میکنند و دیگر تجربه برخورد با دیگران، حس تعلق به جامعه، دیدارهای چهره به چهره، تعاملات اجتماعی به درستی اتفاق نمی افتد. استفاده از فضاهای عمومی و ادارات بخش مهمی از زندگی روزمره است و فضاهای عمومی به عنوان مکانهای مراودات برای مردم عمل می کنند (لارس و جلی^۱، ۲۰۰۴)

عملکرد اصلی فضای عمومی و اداری، فراهمسازی و بسترسازی حضور مردم است، لذا ابعاد اجتماعی و فرهنگی آن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (رفیعیان و خدایی، ۱۳۸۸).

انسان به عنوان مهمترین عامل در پویایی فضاهای شهری نیازمند بستری مناسب جهت حضور مؤثر در فضاهای عمومی است. پاسخگویی به نیازهای اجتماعی انسان و تأمین

فرصتهای الزم در زمینه کسب تجارب اجتماعی وی، مستلزم وجود فضا و قرارگاه کالبدی است و فضای عمومی ظرفیتی عظیم در پاسخ به این جنبه از حیات انسان در جوامع شهری محسوب میشود مشارکت به معنای ایجاد نوعی همبستگی، تعلق و تلاش دسته جمعی میان افراد جامعه به منظور نیل به یک نظام عادلانه اجتماعی است. مشارکت می تواند همه اعضای یک گروه کاری را در بر گیرد و یا تنها میان دو تن پدیدار شود. هنگامی که همه اعضای یک گروه کاری، درباره موضوعی خاص مشارکت می کنند، اطلاعات بیشتری در اختیار آنان، گذاشته می شود و اندیشه های متفاوتی از سوی اعضای گروه ارائه می گردد (طوسی، ۱۳۷۹).

مشارکت درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیتهای گروهی است به گونهای که آنان را برمی انگیزد تا برای دستیابی به هدفهای گروهی، یاری دهند و در مسؤلیت کار شریک شوند (دیوید و بارت^۱، ۲۰۰۷).

مشارکت می تواند با وجود تضاد منافع افراد، برای تمام طرفهای درگیر مفید باشد. مشارکت یک فرایند پیچیده با معنی دو گانه استراتژیک است. به عبارت دیگر مشارکت یک استراتژی برای بهبود وضع سیستم اقتصادی - اجتماعی است و به تواناییهای نقش آفرینان اجتماعی نیاز دارد تا ارزش و منافع متضاد را درک کند و یک نگرش بحث و گفتگو را برای بهبود سیستم اجتماعی به کار گیرد (رهنورد، ۱۳۸۰).

"ویلیام وایت"^۱ در کتاب زندگی اجتماعی در فضاهای شهری کوچک به دنبال راه هایی برای افزایش سرزندگی و حضور مردم در فضاهای شهری بوده و در پروژه "زندگی خیابانی" درون مایه اصلی پروژه را زمین های انسان شناسی، قوم نگاری علمی و مطالعات فرهنگی قرارداد و در نهایت زندگی خیابانی را چنین تعریف نمود که "در آنجا مردم ساعت ها با هم حرف می زنند یا خداحافظی های طولانی دارند" و این باعث رشد رفتارهای شهری می شود (وایت، ۱۹۸۰).

طراحان شهری بر لزوم حضور مردم در فضاهای شهری توافق داشته و هر یک با بیانی روشن راهی را برای افزایش این حضور جهت ایجاد رفتارهای شهری پیشنهاد کرده اند. در مورد اینکه فضاهای شهری با رفتار شهروندی چه ارتباطی دارد، بیشتر تحقیقات اولیه ای که در زمینه رفتار شهروندی و محیط انجام شده نشان می دهد، که هدف اصلی آنها برای شناسایی رفتارهایی بوده که افراد در سازمان ها و نهادها انجام داده اند و رفتارهای شهروندی با وجود اینکه در ارزیابیهای اولیه مورد غفلت قرار گرفته ولی این تحقیقات در بهبود اثر بخشی رفتارهای جامعه، شهری موثر بودند (بین ایستک^۲، ۲۰۰۳).

در این میان باید خاطر نشان کرد از دیرباز نقش سازمان و فعالیتهای صنفی وابسته به آن در شکل گیری جوامع شهری کاملاً برجسته و هویدا بوده است. تحول زندگی اجتماعی از مرحله عشایری و روستایی به زندگی شهرنشینی، ضرورتاً موجب ظهور حرف و

1- William

2- Bienstock

مشاغل جدیدی شد که نیاز جامعه و استعداد و خلاقیت شاغلین آن حرف و مشاغل، روز به روز بر باروی و تنوع آن افزود. از طرفی، گروهی دیگر بر اثر انس و عادت به برخی مشاغل علاقه مند شده و آن حرفه را پیشه خود ساخته و آن را توسعه می‌دهند. میان افرادی که دارای یک نوع کار هستند وجوه اشتراکی به وجود آمده که باعث نزدیکی آنها به یکدیگر می‌شود و همین وجوه اشتراک موجب ارتباط و تشکیل گروه‌هایی با حرفه‌های همگون شده که صنف نامیده می‌شود.

سازمانهای صنفی دارای شخصیت حقوقی حقوق عمومی بوده و به علت شرکت در اعمال حاکمیت از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. ضمن اینکه باید توجه داشت که قواعد حقوقی حاکم بر سازمانهای صنفی نیز اختلاطی از قواعد حقوق عمومی و بعضاً قواعد حقوق خصوصی است و تبعیت از قواعد حقوق خصوصی در کنار قواعد حقوق عمومی لطمه‌ای به نوع شخصیت آنها وارد نمی‌سازد. سازمانهای صنفی دارای نقشهای متقابل در برابر اعضاء و هم در برابر دولت می‌باشند. در برابر دولت سازمانهای صنفی نماینده صنف محسوب می‌شود و دولت معمولاً مسائل کلی و طرحهای مربوط به صنف را نزد سازمان مطرح می‌سازد و با مقامات مسئول مشورت و گاه خواستار همکاری سازمان می‌گردد. سازمان صنفی ناظم امور صنف یا حرفه در برابر اعضاء است و به این جهت از اختیاراتی برخوردار است که مهمترین آنها عبارتند از: صدور پروانه اشتغال به حرفه، اتخاذ تصمیمات انتظامی علیه اعضاء، وضع آئین نامه‌های

مربوط به حرفه و غیره. البته همانگونه که سازمان صنفی در قبال سازمان و اعضاء وظایفی را برعهده دارد دولت و همچنین اعضاء نیز در قبال سازمان نقشهایی را ایفاء می کنند. از مهمترین کارکردهای اتاق های اصناف ایجاد هم آمیختگی و تعامل میان مثلث مردم، بازاریان و دولت است، کنترل سازمان و فراهم آوردن زمینه برای تشکیل و تقویت سازمان و از مهمترین وظایف اعضاء، همکاری با سازمان، رعایت نظامات و قوانین است. سازمانهای صنفی دارای تشکیلات خاصی می باشند و اداره کنندگان این سازمانها معمولاً بوسیله اعضاء انتخاب می شوند که همان آحاد مردم و اجتماع مردمی هستند و جز در موارد استثنایی دولت در آن دخالتی ندارد. در نهایت باید خاطر نشان ساخت که تشکیل سازمانهای صنفی که خود نمونه خوبی از عدم تمرکز خدمات عمومی و فنی است، علاوه بر ایجاد نظم و انضباط در میان جامعه حرفه ای کشور و تامین منافع عمومی، موجبات کاستن بار مسئولیت دولت را نیز در زمینه های اقتصادی و اجتماعی فراهم می سازد.

اما از آنجا که این نهاد با اهمیت در هر شهر و استان دارای زیر شاخه ها و یا اصطلاحاً واحدهای کوچکتری به نام اتحادیه های صنفی میباشند و هر صنف به صورت مجزا با کسبه و پیشه های خاصی در ارتباط است. که درصدی از جمعیت هر شهر و اجتماع آن را تشکیل میدهند. در نتیجه میتواند نقش مهمی در جهت دهی اشتراکات این قشراعم از سیاسی اقتصادی و فرهنگی این قشر داشته باشد. لذا اهمیت تجمیع این اصناف و استفاده

هرچه بهتر از این پتانسیل کاربردی در شکل گیری تعاملات جهت دار اجتماعی کاملاً ملموس می نماید .

ایجاد خانه اصناف میتواند محلی برای جمع آوری همه اتحادیه های صنفی و تجمیع و هم افزایی پتانسیل این قشر در زمینه های آموزشی، تفریحی، مدیریتی، سیاسی، اقتصادی و بخصوص اجتماعی باشد که در این پژوهش به رویکرد اجتماعی آن و تعامل با اجتماع پرداخته خواهد شد .

شهر نقطه برخورد و انباشت بسیاری از فعالیت های شخصی و جمعی است که خود ریشه در سنن فرهنگی داشته و به وسیله نیروهای اجتماعی و اقتصادی در طی یک زمان شکل گرفته است. از این روشهر تجلی گاه ارتباطات اجتماعی انسان ها بوده و بستر تحقق بخش عمده ای از تعاملات اجتماعی می باشد. اما عمده شهرهای امروزی به کانون تراکم و رشد جمعیت، محل تبادل کالا، اشیا و اطلاعات و ...

تبدیل شده و از وجود معضلات شهری، افزایش دامنه نابرابری های اجتماعی (فقر، بزهکاری و ...) تنزل ارزش ها و حتی تغییراتی در هنجارها و رفتارهای اجتماعی ساکنانشان که آرامش و آسایش انسان شهرنشین را مختل نموده در رنج می باشند. بر این اساس دیگر حس تعلق به جامعه، تجربه دیدن و دیده شدن، دیدارهای چهره به چهره و در نهایت تعاملات اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین نیازهای انسانی به

درستی به وقوع نپیوسته و تمایل انسان به مراودات اجتماعی و تعلق به جامعه کاهش یافته است. لذا روند افزایش این مسائل نگرانی بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی و صاحب نظران حوزه های شهرسازی را فراهم نموده است. تا آنجا که امروزه نظریه های بسیاری در جهت تلاش برای اجتماعی شدن شهرها و همچنین توجه علم شهر سازی به مقوله تعاملات اجتماعی ارائه گردیده. همچنین در این راستا جستجو برای شناسایی بستر مناسبی برای برقراری ارتباطات جمعی و وقوع تعاملات اجتماعی در دستور کار برنامه ریزان و طراحان شهری قرار گرفت. (مویدی، ۱۳۹۳).

اجتماع پذیری در فضاهای عمومی بر پایه نیاز مردم به حس تعلق اجتماعی و تعامل با یکدیگر قرار داشته و این امر در یک فضای اجتماعی حمایت کننده در کنار تأمین آسایش فیزیولوژیکی ادعای قلمرو، حس مالکیت و دریافت عدالت در فضا، میسر خواهد بود (الکساندر و همکاران، ۱۹۶۸).

تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، میتواند یک موضوع فیزیکی، نگاه، مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیتهای متناسب و در نتیجه نق پذیرد مردم در فضا و عضویت آنها در گروهها و شبکه های اجتماعی است (دانشپور و چرخیان، ۱۳۸۶).